

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 70.895.043 у Хмельницькому
університеті управління та права імені
Леоніда Юзькова

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидатки юридичних наук, доцентки
Сердечної Ірини Леонідівни на дисертацію
САЛЮКА Петра Івановича на тему «Захист сімейних прав та інтересів
судом», поданої на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора
філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. У системі юридичних гарантій, що забезпечують здійснення будь-яких прав, головним є захист, за допомогою якого досягається відновлення становища, що існувало до порушення, попередження й припинення протиправних дій. Захист сімейних прав і охоронюваних законом інтересів є однією з найбільш важливих гарантій існування цих прав та інтересів. Це обумовлено тим, що права та інтереси в будь-якій сфері суспільного життя не завжди здійснюються безперешкодно. Однією із форм захисту сімейних прав учасників сімейних відносин є юрисдикційна форма, суть якої полягає в тому, що особа, права і законні інтереси якої порушені незаконними діями, звертається за захистом до державних або інших компетентних органів, які уповноважені вжити необхідних заходів для відновлення порушеного права та припинення правопорушення. Особливе значення у межах юрисдикційної форми відіграє судова форма захисту сімейних прав та інтересів. Сутність судового захисту полягає в можливості особи звернутися за захистом свого порушеного, оспорюваного чи невизнаного сімейного права до суду. Від дієвості механізму судового захисту сімейних прав та інтересів залежить яким чином буде забезпечено можливість реалізовувати їхні права та виконувати обов'язки, передбачені сімейним законодавством. Попри те, що тематика захисту сімейних прав та інтересів судом ставала предметом дослідження багатьох науковців-представників сімейно-правової доктрини, однак дана дисертація охоплює велику кількість проблемних питань, які ще не були предметом наукового пошуку. Авторіві дисертації вдалося виявити цілий ряд теоретико-правових та прикладних проблем захисту сімейних прав та інтересів судом, що підтверджує важливість та актуальність теми дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна. Аналіз анотації та тексту рецензованої дисертації, змісту публікацій Петра Салюка дають змогу зробити висновок про те, що наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації мають достатній ступінь обґрунтованості, оскільки базуються на теоретичних працях вчених –

представників, насамперед, науки сімейного права. Зокрема, теоретичною основою дисертаційного дослідження є наукові праці українських вчених із сімейного, а також цивільного, господарського, трудового права. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням роботи, що забезпечується обраними методами дисертаційного дослідження.

Мета дисертаційної роботи визначена коректно як науково-теоретичної концепції сучасного розуміння теоретико-правових та прикладних засад захисту сімейних прав та інтересів судом, виявлення основних проблем, а також формування наукових висновків та пропозицій стосовно вдосконалення чинного сімейного законодавства у цій галузі дослідження. Із сформульованої мети вбачається намір дисертанта ґрунтовно дослідити поняття, загальні та спеціальні ознаки, правову природу захисту сімейних прав та інтересів судом, способи захисту, які застосовуються судом при захисті прав та інтересів подружжя, батьків і дітей, інших учасників сімейних відносин, теоретико-правові та прикладні проблеми, які при цьому виникають.

Для досягнення поставленої мети наукового дослідження було передбачено вирішення багатьох завдань, які були успішно досягнуті дисертантом. Зокрема, було належно досліджено теоретико-правові проблеми захисту сімейних прав та інтересів судом у правовій доктрині, з'ясовано поняття та правову природу суб'єктивних сімейних прав та охоронюваних законом сімейних інтересів як об'єкта судового захисту, досліджено розвиток законодавства, яке діяло на українських землях, з питань правового регулювання захисту сімейних прав та інтересів, зарубіжний досвід у цій сфері, в тому числі практику Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу щодо захисту прав та законних інтересів учасників сімейних відносин, досліджено поняття та розкрито способи захисту сімейних та законних інтересів учасників сімейних відносин в порядку цивільного та адміністративного судочинства, прикладні проблеми, які виникають у судовій практиці із зазначених питань, розкрито особливості захисту сімейних прав та законних інтересів в контексті оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, які порушують права та законні інтереси учасників сімейних відносин, на підставі досягнень юридичної доктрини та судової практики виявлено особливості захисту окремих сімейних прав та законних інтересів учасників сімейних відносин, запропоновано науково-обґрунтовані пропозиції по вдосконаленню норм сімейного законодавства, якими врегульовано питання судового захисту сімейних прав та законних інтересів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що робота є першим в Україні комплексним науковим дослідженням поняття та правової природи захисту сімейних прав та інтересів судом. Більшість сформульованих автором за результатами дослідження теоретичних висновків і практичних пропозицій є слушними та в достатній мірі обґрунтованими і у своїй сукупності становлять особистий внесок дослідника

у розвиток вітчизняної юридичної науки в частині вчення про захист сімейних прав та інтересів судом. Значну частину винесених на захист положень наукової новизни становлять теоретичні висновки та практичні рекомендації, обґрунтовані здобувачем вперше, решта положень розвивають вже раніше висловлені в науці позиції, посилюють їхню аргументацію, удосконалюють їх.

Найбільш істотними науковими результатами, що вперше представлені у дисертації, є:

1. Дисертант справедливо визначає особливу роль суду у захисті сімейних прав та інтересів, що зважаючи на універсальність, публічність та примусовість захисту, що здійснюється судом, є можливим вирішення усіх виникаючих під час розгляду сімейного спору правових питань щодо захисту будь-яких сімейних прав та інтересів у судовому порядку, причому такий захист є гарантованим можливістю примусового виконання судового рішення у випадку, якщо адресати владного припису, який міститься у рішенні проігнорують його і продовжать порушення сімейних прав.

2. Варто підтримати твердження дисертанта про те, що захисту Європейським судом з прав людини підлягають ті сімейні права та інтереси, які визначені Конвенцією про захист прав та основоположних свобод чи впливають із неї, а побічно – сімейних прав та інтересів, що визначені національним законодавством, які можуть бути не передбачені Конвенцією, однак можуть виводитися із них змістовно; спрямованість суду на захист передусім права на повагу до приватного і сімейного життя, в окремих випадках – також права на справедливий суд, права на шлюб, права на ефективний засіб правового захисту або права не зазнавати дискримінації; застосування специфічних способів захисту сімейних прав та інтересів (визнання факту порушення права, передбаченого Конвенцією та присудження стягнення завданої моральної шкоди).

3. Можна позитивно відзначити, що в тематиці, яка має більш прикладне висвітлення, автор сформулював декілька теоретичних категорій і понять, таких як «захист сімейних прав та інтересів судом» та «сімейне право», «сімейний інтерес», «способи захисту сімейних прав та інтересів», визначив правову природу цих понять та класифікацію способів захисту сімейних прав та інтересів, в тому числі непоіменованих у сімейному законодавстві.

4. Дисертант пропонує розширити можливість застосування судом такого способу захисту як відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної учаснику сімейних відносин не тільки у випадках, передбачених Сімейним кодексом України або договором, а при будь-якому порушенні сімейного права чи інтересу, якщо відповідна шкода була заподіяна, що можна відзначити позитивно.

5. Позитивно можна відзначити дослідження розвитку законодавства, яке діяло на українських землях в частині правового регулювання захисту сімейних прав та інтересів судом, а також зарубіжного досвіду правового регулювання цього питання.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні результати дисертації достатньо повно викладено у 9 наукових працях, зокрема у 3 наукових статтях у фахових виданнях України, 1 наукова стаття у науковому періодичному виданні іншої держави, зокрема у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача. Результати дисертаційного дослідження належним чином апробовані, про що свідчить, зокрема, їх оприлюднення здобувачем на 5 науково-практичних конференціях, включаючи міжнародні.

Роботу написано зрозумілою і доступною мовою. Автор досить обґрунтовано критикує положення чинного законодавства України та їх недосконалість, дискутує із приводу наукових думок, проте ця критика та дискусія має конструктивний характер, дозволяє глибше дослідити суть досліджуваних категорій.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Разом з тим, позитивно оцінюючи проведену наукову роботу, необхідно зазначити, що рецензоване дослідження містить окремі положення, висновки, пропозиції, які або ж потребують посилення аргументації, або ж містять спірні теоретичні позиції чи суб'єктивне сприйняття їх автором, що спонукає до дискусії з їх приводу:

1. Автор пропонує розширити перелік способів участі у вихованні дитини та спілкуванні з нею того з батьків, хто проживає окремо, а також передбачити можливість для суду передбачити інформування з боку того з батьків, хто проживає з дитиною про факти захворювання та лікування дитини, про від'їзд (обставини й напрямок) дитини за межі міста більше ніж на два дні, інші важливі обставини, що впливають на здійснення батьківських прав, можливість погодження дій одного з батьків із реалізації батьківських прав, пов'язаних із відвідуванням закладів освіти та культури. Однак, автор не пояснює в чому полягає необхідність такого доповнення існуючої редакції ч. 2 ст. 159 Сімейного кодексу України, яка не заперечує можливість для суду визначити будь-які способи участі одного з батьків у вихованні дитини, в тому числі ті, що визначені в договорі між батьками щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини.

2. Запропонований автором перелік способів захисту сімейних прав та інтересів подружжя судом потребує уточнення в частині обґрунтування віднесення до самостійних способів захисту припинення режиму окремого проживання подружжя, який автор відносить до припинення сімейного правовідношення, хоча у цьому випадку відбувається зміна правовідношення, попередньо зміненого рішенням суду, яким встановлено режим окремого проживання подружжя.

3. Автор в дисертації обґрунтовує, що рішення органів опіки та піклування, прийняті в порядку ст. 19 Сімейного кодексу України, не можуть бути оскаржені в порядку адміністративного судочинства, оскільки в цих

правовідносинах орган опіки та піклування не виступає як суб'єкт владних повноважень; сімейне законодавство передбачає, що формою фактичного оскарження рішення органу опіки та піклування є звернення до суду із позовом, який містить ту ж вимогу, із якою відбувалося звернення до органу опіки та піклування. Предметом оскарження в порядку адміністративного судочинства є рішення органів опіки та піклування про надання згоди на вчинення певних дій учасниками сімейних відносин, оскільки в такому випадку орган опіки та піклування діє саме як суб'єкт владних повноважень, подальша реалізація майнового права без прийняття відповідного рішення органом опіки та піклування неможлива. Виникає питання, чи лише захист сімейних прав та інтересів судом в порядку адміністративного судочинства може здійснюватися лише щодо рішень органів опіки та піклування, законність яких оскаржується, чи предметом оскарження в контексті захисту сімейних прав та інтересів можуть бути й рішення інших юрисдикційних органів, якими порушуються, оспорується чи не визнаються сімейні права чи інтереси учасників сімейних відносин.

Зазначені нами міркування та побажання не завадили загальному позитивному сприйняттю дисертації та мають характер рекомендацій. Представлена дисертаційна робота є завершеною; сформульовані у ній положення, результати та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження **Петра Івановича Салюка** на тему «**Захист сімейних прав та інтересів судом**», відповідає вимогам, встановленим Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання, що має істотне значення для науки сімейного права, а його автор – **Петро Іванович Салюк** заслуговує на присудження йому освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Рецензентка

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Ірина СЕРДЕЧНА